

Hasan Hüsâmeddîn-i Fehmî'nin Kâmil Efendi'ye Manzum Mektubu

Hasan Hüsâmeddîn-i Fehmî's Poetic Letter to Kâmil Efendi

Mehmet Yunus YAZICI

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Bartın Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi,
İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Bartın,
Türkiye

Department of Islamic History and Arts, Bartın
University, Faculty of Islamic Sciences, Bartın,
Türkiye

mehmetyunusyazici@gmail.com

Öz

Yazma eser kütüphanelerinde bulunan mecmualar çok çeşitli edebî ve ilmî malzemeyi barındırması cihetinden oldukça önemlidir. İlaç tarifinden şiirlere, ökülmîlimlerden tarihî anekdotlara kadar mecmualarda birçok bilgi mevcuttur. Bu açıdan bakıldığında sadece edebiyat değil sosyal bilimlerin hemen tüm disiplinlere hitap eden konular, mecmualarda bulunmaktadır. Mecmualarda bulunan metinlerden birisi de manzum veya mensur olarak yazılmış mektuplardır. Mektupların derlendiği münşeât mecmuaları olduğu gibi söz konusu mektuplar diğer mecmualarda veya yazma eserlerde de bulunmaktadır. Çalışmaya konu ettiğimiz manzum mektup da bir mecmuanın içerisinde yer almaktadır. Bu mektuplardan birisi de İstanbul'dan Edirne'ye gönderilmiş olan ve bir cevap niteliği taşıyan Fehmî mahlası şairin nazmettiği mektuptur. Hasan Hüsâmeddîn el-Fehmî el-Mevlevî, Edirne'den İstanbul'a döndüğü sırada bir manzum mektup kaleme almıştır. Bu mektup Edirne Mevlevihânesi postnişini ve Yemek Risâlesi müellifi Şeyh Hacı Ali Eşref Dede'nin damadı olan Kudümzenbaşı Kâmil Efendi'ye gönderilmiştir. Çalışmamızın giriş kısmında mektup türüne dair özet bilgi verilecek, mektupların yapısı üzerine durulacak, klasik Türk edebiyatındaki manzum mektup yazma geleneğe dair literatür bilgisi verilecektir. Daha sonra söz konusu mektubun incelemesi yapılacaktır. Şairin aruz ve kafiye kullanımı üzerinde durulacak manzumenin dil ve üslup özellikleri hakkında bilgi verilecektir. Şiirin muhtevası özetlenip şiirde geçen kişiler üzerinde durulacaktır. Eserin manzum mektup geleneği ile olan münasebeti ve mensur mektup kompozisyonu ile alan bağına dair analiz yapılacaktır. Son olarak yazma nüshanın tavsifi yapılarak çeviri yazılı metni sunulacaktır. **Anahtar Kelimeler:** Manzum Mektup, Fehmî, Kâmil Efendi, Edirne Mevlevihânesi.

Abstract

Mecmuas in manuscript libraries are crucial in terms of containing a wide variety of literary and scholarly materials. There are many different kinds of information in mecmuas, from medicine recipes to poems, from occult sciences to historical anecdotes. For this reason, mecmuas are notable for almost every field of social sciences as well as literature. Letters written in verse or prose are among the text types found in mecmuas. Although letters are generally included in prose mecmua, they are also found in different types of mecmuas and manuscripts. The verse letter discussed in this study is also included in a poetry mecmua. One of these letters is a letter written by a poet with the pen name "Fehmi", which was sent from Istanbul to Edirne. Hasan Hüsâmeddîn al-Fehmî al-Mevlevî wrote a verse letter when he returned to Istanbul from Edirne. This letter was sent to Kudümzenbaşı Kâmil Efendi, the son-in-law of Hâcî Alî Eşref Dede who was the author of the "Yemek Risalesi" and was the sheikh of Edirne Mevlevi Lodge. In the introduction part of our study, literal information will be given about the letter type and the tradition of writing letters in verse in classical Turkish literature. Furthermore, the structure of the letters will be emphasized. Literary analysis of the letter will be made by deliberating the poet's use of prosody and rhyme. The language and stylistic elements of the poem will be considered. The content of the poem will be summarized and information will be given about the people mentioned in the poem. An analysis will be conducted to explore the relationship of the work with the tradition of verse letters and its connection with the theme of the prose letter. Finally, we will describe and reveal the qualities of the manuscript and present the transcribed text.

Keywords: Poetic Letter, Fehmî, Kâmil Efendi, The Edirne Mawlawikhâna

Geliş Tarihi/Received 12.02.2024
Revizyon/Revision 19.03.2024
Kabul Tarihi/Accepted 15.05.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 28.09.2024

Atıf

Yazıcı, M. Y. (2024). Hasan Hüsâmeddîn-i Fehmî'nin Kâmil Efendi'ye Manzum Mektubu. *Turcology Research*, 81, 410-423

Cite this article

Yazıcı, M. Y. (2024). Hasan Hüsâmeddîn-i Fehmî's Poetic Letter to Kâmil Efendi. *Turcology Research*, 81, 410-423

The content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Yazılan şey anlamına gelen mektup, milattan önce 2000’li yıllardan günümüze kadar bir haberleşme aracı olarak kullanılmış olup, tarih içerisinde nüvişte, müsattar, mestûr, mukayyed, mesfûr, merkûm, mezbûr, rakam-zede, zebûr, biti, kâğıd, nâme, ruk’at, veraka, mürselet, kitâb, vesîka, sikât, sifr gibi kelimelerle benzer veya eş anlamlı olarak dilimizde yer almıştır (Tulum, 2011: 1221; Bozkurt, 2004: 13). Mektuplar dostluk üzerine, bürokratik olarak çeşitli makamlara, bir şeyi arz etmek amacıyla, bir olgu veya olayın üzerine yazılabilir ve bu durumlara göre çeşitli isimlerle de isimlendirilebilirler. Muhabbetname, meveddetname, uhuvvetname, tehniyetname, şükürname, taziyetname, şikayetname, duaname, tavassutname, şefkatname, muavetname, iyadetname, irsalname, ilamname, davetname, ariza, şukka, varakpâre, tebrikname, takriz, niyazname, özürname, müzekkere, teşekkürname, cevapname, niyetname gibi isimler bunlara örnek olarak verilebilir (Ersoylu, Kutlu ve Ertem, 1986: 232; Çakır, 2005: 330). İletişimi sağlamak amacıyla kullanılması, mektubun önemini birçok alanda artırmıştır. İnsanlar ve toplumlar ticaret ve hesap gerçekleştirmek için iktisadi alanda; milletler siyasal ve resmî alanda mektubu kullanmıştır.

Kil tablet, papirüs ve parşömeden kâğıda geçiş yapılması ve kâğıdın ipek dışı materyalden üretilip yaygınlaşması ile günümüze ulaşan mektupların sayısı çoğalmıştır. Eğitimin, toplumun birçok katmanında yaygınlaşması sonucunda da okuma-yazma bilen kişiler sadece kâtip sınıfı ile sınırlı kalmamış, her kesimden insan mektup kaleme almış ve edebî bir tür olarak mektup yazımının türemesine zemin hazırlamıştır. Bir yazım biçimi olarak beliren mektuplar geleneğimizde çeşitli şekillerde derlenerek büyük bir külliyat oluşturmuşlardır.

Edebiyatımızda resmî ve şahsî yazışmalar inşa sanatının içerisinde değerlendirilmiş ve bunların bazıları münşeet mecmualarında derlenerek yazım üslubu hakkında bilgi verilmiştir (Okay, 2004: 18). Mezkûr münşeet mecmuaları resmî yazı kurallarını, mektup adabını ve mektup örneklerini barındırmaktadır. Ayrıca münşeatlardaki bazı mektuplar birine gerçekten gönderilmek amacıyla yazılmamıştır. Sadece seci göstermek, bazı terimleri belirli bir şekilde kullanmak veya mektup tekniği hakkında bilgi vermek amacıyla da mektuplar kaleme alınmıştır. Hem İslam kültüründe hem de batıda edebî veya bürokratik amaçla yazılan birçok mektupta çeşitli biçimsel özellikler geliştiği söylenebilir. Batıda Orta Çağ ve hemen öncesinden kalma örneklerde mektupların kâtip sınıfından ve belli ellerden çıkmasından ötürü mezkûr mektuplar benzer dil ve kompozisyonla oluşturulmuştur. Bunlar selam, dostluk dilekleri, ana konu, mektup kabulü için istek ve bir sonuç sırasıyla tertip edilmiştir. İslam’dan hemen önceki Arap kabilelerinde mektup türü “mükâtebe” ve “mürâsele” adlarıyla anılmış, İslam’dan sonraki ilk örnekleri ise bir şekil hususiyeti olarak Allah’a “hamd” ve “senâ” ile başlamıştır. Daha sonrasında ise halifeler döneminde yazılan mektuplarda hamdelerin yanında salve bölümü de eklenmiştir. Bu tip yazılı metinler çok çeşitli fonksiyonları barındırmasıyla birlikte konumuz açısından ehemmiyeti haiz olan mektup türü edebî hüviyet taşıyan mektuplardır. Bir mektubu edebî bir tür olarak tasnif etmek için dil, üslup, kompozisyon, kurmaca, biçim, amaç gibi cihetlerden birtakım hususiyetleri taşıması gereklidir. Ayrıca edebî özelliklerinin yanında hemen hemen her mektup tarihî bir vesika özelliğini kendi içerisinde çeşitli şekillerde barındırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kişiler ve aralarındaki münasebetler açısından biyografik birçok bilgiyi de ihtiva etmektedir (Ersoylu vd., 1986: 231-232).

Eski Uygur metinlerinde ve *Kutadgu Bilig*’den bu yana edebiyatımızda manzum mektuplara rastlanmaktadır (Berbercan, 2013). Şekil olarak hem manzum hem mensur olarak yazılması, çeşitli edebî türlerle geçişkenlik göstermesi ve mecmualar içerisinde toplanması mektupların okunmasını ve dolayısıyla popülerliğini artırmıştır. Takrizlerde, seyahatnamelerde, mesnevilerin içerisinde (Örneğin Fuzulî’nin *Leylâ ve Mecnûn’u* ve Şeyhî’nin *Hüsrev ü Şîrîn*’inde) mektupların bulunması; padişahlar, şehzadeler, paşalar arasında mektuplaşmaların yapılması (Kanuni-Şehzade Bayezid, Hafız Ahmed Paşa-IV. Murad)¹; mutasavvıfların umumiyetle nasihat vermek amacıyla yazdığı mektupları (Aziz Mahmud Hüdayî, Nasuhî-i Üsküdarî, Kuşadalı İbrahim Halvetî)² türü zenginleştirip yaygınlaştırmıştır. Mektuplardaki şairlere, hükümdarlara, âlimlere, kadınlara, şeyhlere, vezirlere vb. zümrelere hitap etmek için kalıplaşmış ibareler geliştirilmiş ve bunlar bir anlamda kurallaşmıştır. Mezkûr kalıplarla birlikte mektubun tanziminde bir bölümlenme de söz konusudur. Edebiyat geleneğimizde mektubun adap ve kurallarını gösteren ilk metin olan Ahmed-i Dâî’nin *Teressül* adlı eserinden beri bazı kompozisyon öğeleri mektup için serdedilmiştir. Bunlar: “Besmele” veya “Hû”, gönderilenin sıfatlarının yazıldığı “Elkâb”, konunun öncesinde duanın yapıldığı ve gönderilen kişiye hâl-hatır sorulan saygı ve selam ibarelerinin bulunduğu “İbtidâ” veya Dîbâce” bölümü, ibtidâ ve taleb arasındaki geçişi sağlayan “Tahallüs” bölümü, mektubun ana konusunun yer aldığı “Taleb”, dua yapılan gönderilene hitap edilen, saygı cümleleri kurulan “İntihâ” ve son olarak muhibbiniz, muhlisiniz, dainiz, kulunuz gibi ifadelerin bazen yer aldığı “İmza” bölümü gelmektedir (Çakır, 2005: 329-330; Ersoylu vd., 1986: 233-235, Derdiyok, 1997: 666). Tasavvuf edebiyatındaki mektuplarda ise bölümlenme küçük farklarla Çakır tarafından şöyle yapılmıştır: “*Besmele, Elkab, Duâ, Maksat/Metin, Selam ve Duâ, Tarih, İmza*” (Çakır, 2005: 178-181).

¹ Mektuplar için bk. (Gökyay, 2008: 30-63).

² Mektuplar için bk. (Güven, 2012: 105-142; Tatçı & İslamoğlu, 2017; Öztürk, 1982).

Yukarıda çeşit ve özelliklerinden bahsettiğimiz mektupların çoğu mensur olmakla birlikte klasik Türk edebiyatında manzum olarak müstakilen yazılmış birçok numune bulunmaktadır. Sadık Yazar, Deli Birader Gazalî'nin (ö. 1534 ya da 1536) başlattığı bir manzum mektup yazma geleneğinden bahsetmektedir. Deli Birader'in yazdığı mektup üzerine ona hem cevaplar yazılmış hem de nazireler yapılmıştır. Yine Sâî'nin (öl. 1595-96) yazdığı bir manzum mektuba da nazire ve cevapların yazılması söz konusudur. Mezkûr mektuplardaki ortak özellik mektupların manzum olması, hâl-hatır sormak üzere yazılması ve bir kişinin üzerinden bir arkadaş topluluğuna –yârâna hitaben kaleme alınmış olmasıdır. Deli Birader'e Zâtî (ö. 1546), Rûmî, Kâtib Ca'fer cevap yazmış, Firâkî, Cinânî (öl. 1595), Defterî Bey, Hasîbî (9 Ağustos 1614), Ereğlili Türâbî (ö. 1031/1622-23), Kelâmî, Bağdatlı Rûhî (ö. 1605-06) ve Meylî (ö. 1778-79) nazire yapmıştır. Defterî'ye Cinânî; Kelâmî'ye Bağdatlı Rûhî; Meylî'ye Rahmî cevap vermiştir. Sâî (ö. 1595-96), Sânî (ö. 1586-87) ve Ferdî ile mektuplaşmış, Azîzî (ö. 1585) Sâî'ye cevap vermiştir. Harîmî, Rûhî, Mardinli Aklî, Ereğlili Türâbî, Ereğlili Riyâzî, Süheyfî (ö. 1633-34) ve Râmî (ö. 1639-40); Sâî'ye cevap yazmıştır (Yazar, 2021: 1209-1217). Görüldüğü üzere 16. yüzyılın başlarından 18. yüzyılın sonlarına değin süren bir gelenek söz konusudur. Ayrıca bu mektupların bir kısmında şehrengiz türü ile kesişen unsurlar, biyografik bilgiler, mekân isimleri, mizahi öğeler bulunur. Mezkûr mektupların çoğunluğu edebî maksat ile yazılmış, bir kişiye gönderilmemiştir. Ama içlerinde hem gönderildiğini hem de gönderilene ulaştığını bildiğimiz örnekler de mevcuttur (Yazar, 2021: 1210-1211). İnceleyeceğimiz mektup da manzum olmasına rağmen yukarıda zikrettiğimiz mektubun kendi içerisindeki bölümlenmelerinin (Besmele, Elkab/ Duâ, Tahallüs, Maksat/Metin, Selam/ Duâ/ İntihâ, Tarih, İmza) bazı hususiyetlerini göstermektedir. Ayrıca Deli Birader ve Sâî'nin başlattığı geleneğe benzer biçimde mekân ve şahıslara dair atıflar, yârâna sesleniş de kısmen mevcuttur. Ancak mezkûr mektup, cevabî bir mektuptur ve kimden kime ne amaçla yazıldığı ve tarihi açıkça bellidir. Söz konusu eser Fehmî mahlaslı Hasan Hüsâmeddîn'in İstanbul'dan Edirne Mevlevîhânesi'ne göndermiş olduğu bir manzumudur. Bu minvalde mektubun genel, şeklî, dil ve üslup özellikleri üzerinde durulacak, muhtevası hakkında inceleme yapılacaktır. Son olarak mektubun yer aldığı yazma tavsif edilerek çeviri yazılı metin verilecektir.

Eserin Genel Özellikleri, Şeklî Hususiyetleri ve Muhtevası

Eserin, Hasan Hüsâmeddîn el-Fehmî el-Mevlevî tarafından 27 Receb 1308 (8 Mart 1891) yılında Edirne'den İstanbul'a döndüğü sıralarda kaleme alındığı ve gönderildiği mektubun sonundaki notta yazılmıştır. Fehmî el-Mevlevî, Edirne Mevlevîhânesi postnişini Şeyh Eşref Dede'nin damadı Kâmil Efendi'ye mektubu gönderdiği de yine aynı ibarenin devamında kayıtlıdır:

"İşbu bâlâdaki ma'a-zeyl altmış beş beyt manzûm mektûb, hâlâ Edirne Mevlevîhânesi post-nişîni reşâdetlü Şeyh Eşref Dede Efendi'nün dâmâd-ı pür-keremleri 'irâfletlü Kâmil Efendi hazretlerine Edirne'den Dersâ'âdet'e 'avdetimizde tanzîm ve irsâl kılındı. Târîh-i irsâli, fi 27 Receb-i Şerîf 1308 Hasan Hüsâmü'd-dîn el-Fehmî el-Mevlevî."

Buradaki kayıt bize Eşref Dede, Kâmil Efendi ve Hasan Hüsâmeddîn el-Fehmî el-Mevlevî olarak üç isim vermektedir. Mektubun yazarı olan Fehmî hakkında en kapsamlı bilgi verenlerin başında *Defter-i Dervîşân* gelmektedir. Fehmî, hicrî 1264 (1847-1848) senesinde doğmuştur. Merkez Efendi Mahallesi'nden Dervîş Efendi isimli birinin oğludur. Babası Dervîş Efendi, meşhur mesnevihanlardan olan Hasan Hüsâmeddîn'e bağlılığından ötürü oğluna Hasan Hüsâmeddîn³ ismini vermiştir. Altı seneden fazla Osman Selâhaddîn Dede'nin (d. 1820 / ö. 1886) yanında hizmet etmiştir. Aynı eser onu "ârif, âşık, zarîf, hoş-gû, hoş sohbet, edîb bir dervîş-i dil-rîş" olarak tanımlar ve "meşkle ülfetleri var idi" diyerek musiki ile olan münasebetini vurgular. 6 Zilhicce 1332 (26 Ekim 1914) pazartesi günü V. Mehmed'in inşa ettiği ve Fehmî'nin türbedarı olduğu mevkide vefat etmiştir. Ertesi günü Bahariye Mevlevîhânesi'nde gasledilmiş, Eyüp'te namazı kılınmış ve Yenikapı Mevlevîhânesi'ne götürülerek ayrıca tezkiye edilmiştir. Defni, Merkez Efendi'deki aile kabristanına yapılmıştır (Kaya & Küçük, 2011: 429). İnal da onu "şiir ve musikiden behredar" olarak vasıflandırmış, müstear makamında bir mevlevî ayini bestelediğini ve iyi keman çaldığını belirtmiştir. Mürettep divanının ise akrabalarına intikal ederek zayı olduğunu söylemiştir. Ayrıca şiirlerinden iki adet örnek vermiştir (İnal, 1988: 384). "Meftûn olalı sen seh-i hûbân-ı cihâna" mısraıyla başlayan şiiri, Hacı Ârif Bey tarafından bestelenmiştir.

Mektubu gönderdiği kişi olan Kâmil ismindeki şahıs Edirne Mevlevîhânesi'nin ve *Yemek Risâlesi*'nin müellifi Ali Eşref Dede'nin (d. 1236/1820- ö. 24 Aralık 1901) damadıdır. Aşçı İbrahim Dede'nin hatıralarında "can biraderim" diyerek vasıflandırdığı Kâmil Dede (d. 1273/1856- ö. 1334/ 1915) tekkede meydancı olarak görev almış ve kudümzenbaşılık yapmıştır (Şimşek, 2006: 745; Koç & Tanrıverdi, 2006: 1021). Ali Eşref Dede, Aşçı İbrahim Dede ve Fehmî, hayatlarının belli dönemlerinde Osman Selâhaddîn Dede'nin yanında bulunmuşlardır.

Eserin altmış dördüncü beytinde Selâhaddîn ve Hüsâmeddîn Efendi'nin isimleri de geçmektedir ve Fehmî bu iki kişinin hatırlarını sormaktadır. Bu zatlar postnişin Ali Eşref Dede'nin oğullarıdır. Selâhaddîn Dede (d. 1288/1871- ö. 1356/1937) Edirne Mevlevîhânesi'nin son postnişinidir. Hüsâmeddîn Dede [Ergut] (d. 1290/1873- ö. 12 Haziran 1941) ise dergâhın neyzenbaşısıdır

³ Aşçı Dede'nin de ilk oğlunun adı Hasan Hüsâmeddîn'dir ve Fehmî ile yakın dönemde (d. 1270/1854) doğmuştur. Aşçı Dede de Fehmî'nin babası Dervîş Efendi gibi Mesnevîhân Hasan Hüsâmeddîn'in meclisinde sıklıkla bulunmuştur (Koç & Tanrıverdi, 2006: 473).

(İşcan, 2019, 110-111; Şimşek, 2006, 744-745). Yine söz konusu ifadede Ali Eşref Dede'den "reşâdetlü" olarak bahsedilmektedir. Bilindiği üzere bu hitap umumiyetle şeyhler için kullanılan bir hitap sözüdür. Kâmil Efendi'den ise elkab ve hitap cümlelerinde rastlayamadığımız "irâfetlü" kelimesiyle bahsedilmektedir. Vankulu Lugatı "el-irâfet" maddesinde "nakîblik işlemek" karşılığı vardır. Kâmil Dede'nin meydancı olması ve şeyhe yardımcı olması nedeniyle bu ibare kullanılmış olabilir.

Fehmî'nin manzumesinin bir mektup hüviyeti taşıdığı ve Edirne'ye gönderildiği yukarıda değinilen kayıta geçen "tanzim ve irsâl kılındı" ibaresinden anlaşılacağı gibi beyitlerdeki "nâme-i hâme", "Bi-'avni'llâh Edirne şehrine vardıkda ey nâme", "Eyâ nâme sana tevdî-i izmâr eyledüm nazmen" gibi ifadelerden de anlaşılmalıdır. Bunun yanında bir mektuplaşmanın olduğu ve karşı taraftan üç mektup geldiği de "İkinci def'a geldi bir kerem-nâme geçenlerde", "Üçüncü def'a aldım zâtunuzdan yine bir mektûb" mısraları bize göstermektedir. Kırk dört ve elli dördüncü beyitlerde Fehmî'ye gelen mektupların tarihi de nazmedilmiştir. Gelen ikinci mektubun tarihi 10 Kânûnîsânî 1306 miladi olarak 22 Ocak 1891 yılına denk gelmektedir. Üçüncü mektup ise miladi 3 Mart 1891'e denk gelmektedir. Buna göre Fehmî gelen üçüncü mektuptan 5 gün sonra manzumesini tertip edip cevap yazmıştır. Mektupta iki adet başlık bulunmaktadır ve bu başlıklar Mevlânâ'ya saygı ifadesi olarak mektubun başındaki "Medet Yâ Pîr" ve 3. beyitten sonraki "Destûr Yâ Pîr" ifadeleridir. Eserdeki ilk başlığın altında üç beyitlik kıta nazım şekliyle ve dört "mefâ'ilün" kalıbıyla yazılmış bir manzume vardır. İkinci başlıktan mektubun sonuna kadar olan kısım ise 62 beyti kapsamaktadır. Bu bölüm şekil ve kafiye düzeni açısından kasideye benzemekle birlikte nesipten duaya kadar olan tüm bölümlere sahip bir sıra düzeni ile nazmedilmemiştir. Böylece mektubun tamamı 65 beyittir. İlk üç beyit yazmada numaralandırılmamış ve "Medet Yâ Pîr" başlığıyla aşağıdan yukarıya doğru ters bir şekilde yazılarak çerçeveye alınmıştır. Burasının ayrı olarak bölümlenmesi Mevlânâ'ya hasredilmesinden ötürüdür. Bu üç beyitte "elkâb" ve "dua" addedilebilecek ibareler vardır. Şair büyük ihtimalle mensur mektuplardan hareketle bu tip bir başlangıç yaparak mensur mektuplardaki kuralları taklit etmiştir. "Reşâdetlü fazîletlü 'ulüvvü'l-kadr-i zî-şâna" ve "Du'â-yı hayırdır matlûbum ancak eyle istihsâl", hemân 'arz-ı 'ubûdiyyetle takdîm-i niyâz eyle" mısraları burada elkab ve dua ifadelerinin olması açısından örnek olarak gösterilebilir. İlk üç beytin diğer mısraları da yine tasavvufî saygı ifadeleri ile örülmüştür.

Üç beyitlik kıtanın bitiminden sonra mektubun ikinci bölümü başlar. Yazmadaki beyit numaralandırmaları da bu bölümle birlikte verilmiştir ancak büyük ihtimalle bu numaralar sonradan başka birisi tarafından yazmaya eklenmiş olmalıdır. Numaraların yazı karakteri ve mürekkep ana metinle örtüşmemektedir. Bu bölümdeki beytin ilk mısraı besmele ikinci mısraı hamdele hükmündedir. Bundan sonraki dört beyitte "başla", "şürü' it", "ibtidâ itdüm" gibi başlangıç ifadeleri vardır. Buradaki kelimelere bakılarak da bu kısım "ibtidâ" olarak adlandırılabilir. Şair, mektubunun ulaşmasını, maksadının açığa çıkmasını, demek istediklerini "edîbâne" bir şekilde söylemeyi seçtiğini dile getirmiştir. Sekizinci beyitle birlikte "ibtidâ" bölümü sona ermiştir. Şair, üslubunu ve niyetini açığa çıkararak manzumesine bir giriş yapmıştır.

Fehmî, dokuzuncu beyitten itibaren mektubunu kişiselleştirip ona hitap ederek şiirine devam eder. Muhatabı mektubudur ve bu minvalde mektubuna bir şahıs gibi seslenerek ne yapması gerektiğini anlatmaya başlar. Fehmî, burada da diğer manzum mektuplardan bir anlamda ayrılır. Manzum mektup geleneğinde umumiyetle elkab, besmele, ibtidâ gibi bölümler görülmemektedir.⁴ Genellikle başlangıçlar sabâ rüzgârına hitapla yapılmıştır ve sabâ yelinin haberi/mektubu götürmesi, taşınması istenmiştir. Fehmî, ibtidâ kısmını "dilâ" kelimesiyle açarak kendi gönlüne seslenmiş, ibtidâ sonlandıktan sonra ise hitap; sabâ rüzgârına değil mektubun bizzat kendisine (nâme) olmuştur. Örneğin Hasîbî, "İy bâd-ı subh eyle haber ben gedâsına", Meylî, "Ey sabâ eyle beyân ol meh-i tâbân hoş mı", Mardinli Aklî, "Sabâ var hâk-i pây-ı Hazret-i Şâh-ı Şehîdâna", İlbeglizâde Muhammed Meylî, "Ey sabâ var Adana şehrine yârân hoş mı", Harîmî, "Sabâ 'azm itdüğün dem cânib-i Bagdâda ihsân it", Sâî, "Haber vir ey sabâ lutf it nedür ahvâli devrânun" mısralarıyla manzumelerine başlamışlardır (Yazar, 2021: 1234; Gülhan, 2022: 948; İçli, 2018: 755; Yıldız, 2021: 333; İçli, 2019: 472; Kaplan, 2019: 62). Elbette bu başlangıçların en önemli nedeni de Deli Birâder ve Sâî ile iki koldan ilerleyen mektuplaşma ve nazire geleneğinin var olmasıdır. Fehmî, nâmesinden, Edirne'ye vardığında gariplerin sığınağı olan mevlevîhâneye gitmesini, saygıda kusur etmeden dergâha yüz sürerek içeri girmesini ve bir "yed-i kâmil" tarafından açılmasını tembih eder. Burada "yed-i kâmil" terkihi ile şair hem olgun bir kişinin elini hem de mektubu gönderdiği Kâmil Efendi'yi kastetmektedir. Mektup yerine ulaştığı zaman konuşmaya başlamalı, Mevlevîlere selam ve dua etmeli, yârânın hatırlarını sormalı ve büyük-küçük herkesin elini öpmelidir. On iki ve on üçüncü beyitlerde geçen bu ifadelerde açıkça bir yârâna sesleniş vardır:

*Huzûrında o dem feth-i dehân it başla takrîre
Selâm [ü] hoş senâlar söyle başka başka ihvâna*

⁴ Erzurumlu İbrahim Hakkî'nin manzum mektubunun ilk iki beyti besmele, hamdele ve salveyle içerir. Ancak elkab ve ibtidâ sayılabilecek beyitler bulunmamaktadır. Hakkî, tamamen klasik yazım geleneği ile yazdığından böyle bir başlangıç yapmıştır (Karabey ve Külekçi, 1997: 89). Divanlardaki manzum mektupların toplandığı bir yüksek lisans tezindeki örneklerde de hiçbir mektupta elkab, besmele, hamdele gibi bölümler yoktur. Sarıca Kemâl, Gelibolulu Âlî, Cinânî, Râmî gibi şairler mektuplarına saba yeline/ rüzgâra hitap ile başlamışlardır (Aydın, 2007: 77-204). Gelibolulu Âlî'nin *Menşe'ül-inşâ*'daki sadrazama ve padişaha yazılan manzum arz-i hâl örneklerinde de padişaha/ sadrazama övgü ile giriş yapılmıştır (Aksoyak, 2007: 188-194).

*Su'âl it hâtır-ı vâlâlarını cümle yârânun
Sîgâr [u] hem kibârın destini bûs it mürîdâne*

Giriş bölümünde bahsettiğimiz ve edebiyatımızda bir gelenek hâlini almış yârâna sesleniş, Fehmî'nin mektubunda da açıkça görülmektedir.⁵ Bundan sonraki beyitlerde tahkiyevî anlatım ağırlık kazanır. Şair mektubuna Edirne'de Mevlevîlerle yaşadığını hikâye ederek başlar. Bu üslup sayesinde Fehmî hakkında biyografik bilgilere de ulaşılmaktadır. Edirne'de Fehmî'ye karşı düşmanlık besleyenler vardır ve Mevlevîler onu bu durumdan muhafaza etmiştir. Fehmî de bu korumayı asla unutmayacağını söyleyerek dünya ve ahiret hayatında kurtuluşun Mevlevîlikte olduğunu dile getirerek Mevlevîlere ve Mevlânâ'ya övgüde bulunmuştur.

Giriş bölümünde de değindiğimiz üzere manzum mektuplarda görülen başka bir özellik şehrengizlerde yer alan bazı vasıfları taşıyor olmasıdır. Şair de bu minvalde Mevlevîhâne'nin ve içerisinde bulunan Mevlevîlerin güzelliklerinden bahsetmiştir. Fehmî, nâmesine seslendiği kısımda Edirne Mevlevîhânesi ve buradaki ihvanın faaliyetlerini anlatmıştır. Mevlevîhâne'yi görenlerin cennet köşküne benzettiği mekân, Edirne'nin yüksek bir semtinde bulunmaktadır ve her hafta burada Mevlevî mukabelesi düzenlenmektedir. Fehmî de bu zikir merasimlerine Edirne'de iken iştirak ederek ayin okumuştur ve her talip için mevlîhânenin kapısı açıktır. Burada Mevlevîler namazlarını beş vakit cemaatle kılmaktadırlar ve sonrasında zikirle meşgul olup dua ederler ve bu dualarına Sultan Abdülhamid'i (1876-1909) de dâhil ederler. Şehrengizlerde asıl unsur şehrin vasıflarının anlatılması değil şehirdeki kişilerin/ güzellerin övgüsüdür. Şehre ait vasıflar bazı şehrengizlerde hiç anlatılmazken bazılarında anlatılır. Şehrengiz ve şehrengiz hususiyeti taşıyan manzum mektuplardaki en dikkat çekici ortak özellik şehirdeki kişilerin isimlerinin anılmasıdır. (Tıgılı, 2020: 78-79). Mektubun sonunda Edirne Mevlevîhânesi'ndeki bazı kişilerin isimleri zikredilmiş ve onlara selam gönderilmiştir. Abdülhamid Han'ın anılması ile Mevlânâ, Mevlevîlik ve Edirne Mevlevîhânesi ile birlikte zikredilmesi şair tarafından bilinçli bir şekilde kurgulanmıştır. Sultan Abdülhamid ile Edirne Mevlevîhânesi şeyhi Ali Eşref Dede iyi ilişkiler geliştirmişlerdir. Gösterdiği faydadan, kur'a ve redif erleri muayene meclislerine dâhil olmasından ötürü ve görevinin bitimine kadar güzel hizmet ettiğinden dolayı 2 Mart 1297(14 Mart 1881) on iki asker bir araya gelerek Ali Eşref Dede'nin nişân alması isteği ile mazbata imzalamışlardır. Harbiye Nezaretî'nde işleme alınan mazbatanın neticesinde Şeyh Eşref Dede'ye 3. Dereceden Mecidî Nişanı verilmesi 5 Mayıs 1881 tarihinde Abdülhamid Han tarafından da onaylanmıştır (Ösen, 2015: 277).

Kanaatimizce ibtidâdan buraya kadar anlattığımız kısım tahallüs olarak adlandırılabilir. Mektupların tahallüs bölümünde talebe, maksada girmek için yapılan hazırlıklar bulunmaktadır. Ayrıca tahallüste arz cümleleri vardır ve ibtidâ ve talebi bu arz cümlesi/ cümlecigi birleştirir (Çakır, 2005: 73-74). Tahallüs bölümü iki ayrı hitapla kurgulanmıştır. İlki dokuzuncu beyitten on sekizinci beyte kadar nâmeye seslenen şairin nâmenin kendisini nasıl arz edeceğine, mevlîhâneye nasıl gireceğine, kendini nasıl açacağına dair tasvirde bulunduğu kısımdır. İkincisi ise münkire seslenerek Mevlânâ, mevlîlik, mevlîhânelerdeki zikir ve ibadetlerden bahis açtığı, Abdülhamid Han'a övgü ve duada bulunduğu ve şehrengiz hususiyetlerini barındırdığı bölümdür. Böylece mektubun asıl gönderilme mevzuuna geçiş mezkûr iki parça ile sağlanmıştır.

Bundan sonra geçiş beyti olarak addedebileceğimiz bir mısra ile "Mecâlüm olsa tatvîl-i kelâm eyler idüm ammâ" diyerek hitap sözlerini bir süreliğine kenara bırakır ve kendi durumundan bahsetmeye başlar. Burada da bir önceki bölümde olduğu gibi tahkiyevî üslup devam eder. İki aydır hasta olduğunu ve kışın büyük bölümünü (erbainin tamamı ve hamsinin yarısını) romatizmalı geçirdiğini, sağlığına kavuşmak için evde kaldığını ve bu sebeple çarşı-pazara çıkamadığını söyler.

Buradaki beyitlerden anlaşıldığı kadarıyla Edirne Mevlevîhânesi'nden kudüm sipariş edilmiştir. Mektubun gittiği Kâmil Efendi de Edirne Mevlevîhânesi'nin kudümzenbaşısıdır ve kudümler uzun zamandır beklenmektedir. Ancak hastalığından dolayı Fehmî, bu siparişle ilgilenememiştir. Yoksa bunun bir vazife olduğunu, Mevlânâ'ya hizmet olduğunu ve bu kutsal vazifenin ertelenecek bir iş olmadığını belirtmiştir. Kudümün hâlâ imal edilememesine karşılık zahmeler sanatlı, cilalı, zarif bir şekilde ve eski tarzda üç çift olarak üretilmiş ve Fehmî'ye gelmiştir. Bu zahmeleri de yakın zamanda Edirne'ye ulaştıracağını söylemiştir. Sağlığına kavuşur kavuşmaz da hemen kudüm siparişini yerine ulaştıracaktır. Fehmî, işi ciddiye aldığını ve bunun anlaşılmasını istediğini dile getirmiştir. 22 Ocak 1891'de karşı taraftan ikinci bir mektubun geldiğini haber verip sözü bazı saygı içeren beyitlerle sonlandırmıştır. Başka bir bölümün başladığını ise yeni bir geçiş beyti olarak vasıflandırabileceğimiz "Yeter gayrı yeter tasdî' terk it ihtisâr eyle/ Kabûl olmaksı maksad 'arz-ı hâlün ihtirâmâne" mısralarıyla söylemiştir. Bu bölümle birlikte mektubun gönderilme amacı güden kısmı kapanmıştır. Başka bir deyişle asıl işlenen konu sona ermiş ve yeniden mektuba seslenen ve tek taraflı hitap ile nazmedilen beyitler başlamıştır. Yukarıda bahsettiğimiz ve "yed-i kâmil" terkibine benzer bir şekilde şair yine mektubuyla konuşurken "Huzûr-ı Kâmil-i dâna'ya 'arz eyle belîgâne" diyerek Kâmil Efendi'yi kastetmiş, kendini ona arz etmesini söylemiştir. "Eyâ nâme" hitabıyla başlanılan beytin ardından gelen beyitlerde hatalardan affolunmasın ve karşı tarafın muhakkak şiirindeki hataları görmezden geleceğini

⁵ Şairler "yârân" sözcüğünü şiirlerinde geçirmekle beraber mektuplarının da başlığında bu kelime geçmektedir. Örneğin Cinânî'de "der-ıcmâl-i Tafsil-i Ahvâl-i Cûvânân u Yârân u İhvân-ı Burusatü'l-Mahrûsa" başlığı bulunurken, Hasîbî'de "Hâlâ Mısır'da Müttekâ'id Olan Rüstem Paşa-zâde Efendi'nün Mısır'dan Yârâna Gönderdiği Nazm-ı Rengînidür" başlığı vardır (Yazar, 2021: 1211, 1234).

söylediği ibareler gelir ve mektubu yazdığı tarihi nazmeder. İkinci mektubu aldığı tarihi rûmî takvime göre şiiirleştirmişken; gönderdiği tarihi, hicrî takvime göre vermiştir ve miladi olarak 8 Mart 1891'e denk gelmektedir. Sözün ihvana ulaştığını söyleyerek bölümü bitirir ve sözü Kemâl Efendi'den aldığı üçüncü taahhütlü mektuba getirir. Kırk yedi ve elli ikinci beyitler arasındaki bu bölüm bir hâtîme/intihâ hüviyetindedir. Hasan Hüsâmeddîn, beyitte tarihi nazmettiği gibi ayrıca beyitlerin altına imza ve tarih de atarak ileride üzerinde duracağımız zeyil olarak adlandırdığı kısma başlamıştır.

Fehmî'nin aldığı üçüncü mektubun tarihi "Üç Yüz Altı Şubat On Dokuz"dur. Rumi takvime göre 54. beyitte nazmedilen tarih miladi olarak 3 Mart 1891 tarihine denk gelmektedir. Fehmî, gelen üçüncü mektubun içeriğine dair "Selâm ile su'âl hâtîr edilmiş pek habîbâne" diyerek bir mısralık da olsa bilgi vermiştir. Hâlini yukarıda tafsilatıyla yazdığını ve zihin karışıklığına sebep olacağından burada yeniden yazma gereği duymadığını söylemiştir. Buradan anlaşıldığına göre Fehmî gelen mektuplara topluca bir manzum cevap vermiştir. Fehmî'ye gelen ikinci ve üçüncü mektup arasında 41 gün vardır. Cevap da son mektuptan beş gün sonra yazılmıştır. Fehmî muhtemelen hem kudüm sipariş işini halledemediğinden hem de mektuplara cevap veremediğinden mahcup olmuş ve mahsusen tarihleri nazmederek içerisinde bulunduğu durumu, mektupların eline ulaştığını bir anlamda "raporlamıştır". Üçüncü gelen mektubun taahhütlü olduğunun belirtilmesi de önemlidir. Kâmil Efendi ikinci mektubundan cevap alamayınca üçüncü mektubunu taahhütlü göndermiş olabilir. Manzumenin ortasında imza ve tarih olmasına rağmen bunlar birbirinden ayrı iki ayrı mektubun birleşmesi değildir. Mektubun sonundaki notta "İşbu bâlâdaki ma'a-zeyl altmış beş beyt manzûm mektûb" ibaresi bulunmaktadır. Bu kayıt da Fehmî'nin mektuba bir ek yaptığını ve ekle birlikte mektubun bir bütün olduğunu göstermektedir. Kemâl Efendi'nin mektubuna Fehmî'nin cevabının beklenen vakitte gelmemesi sonucu gönülleri teskin eden bir şekilde "mektubu sıhhatde gelir" diyen kişiler bulunmaktadır. Fehmî, ilerleyen beyitlerde de karşı tarafın gönlünü almak için ne bir şeyhe ne bir dervişe ne de yöneticiye herhangi bir şey yazdığını söylemiştir. Eşdeyişle cevabın gecikmesinin tamamen kendi hastalık durumundan kaynaklandığını, bu süreçte başka bir kişiye de mektup yazmadığını, karşı tarafı ihmal etmediğini hissettirmeye çalışmıştır. İstanbul'a döndüğünde kaynaklarda adına/ mahlasına rastlayamadığımız ancak büyük ihtimalle Edirne Mevlevîhânesi ile irtibatı olan Adlî isimli birisine ve Kemâl Efendi'ye "şukka" dediği birer mektup yazmıştır. Kemâl Efendi bu mektuba cevap yazmış ancak Adlî'den henüz bir cevap gelmemiştir. Şukka dediği bu mektup büyük ihtimalle Fehmî'nin İstanbul'a döndüğünde Kâmil Efendi'ye yazdığı ilk mektuptur. Kâmil Efendi bu mektuba cevap yazmış ve daha sonra iki mektup daha göndermiştir. Fehmî, mektubun sonuna doğru yeniden özrünü beyan eder ve mektup yazacak imkânı olsa bunu yapacağını belirtir. Özrünün kabul olmasını, hatasının affedilmesini istemektedir ve bundan başka ricası yoktur. Son olarak Edirne Mevlevîhânesi'ndeki Şeyh Ali Eşref Dede'nin büyük oğlu Selâhaddîn Efendi ve küçük oğlu Hüsâmeddîn Efendi'nin hatırlarını sorup dua ile manzum mektubunu sonlandırır. Mektubun zeyil kısmında hem talep hem de hatime-intihâ/dua bulunmaktadır. Talep kısmı ahvalini önceki kısımda belirttiği için kısa kesilmiştir. Bu kısımda şair duyduğu mahcubiyeti çeşitli şekildeki özür ve bahanelerle nazmetmiştir. Hem ilk mektupta hem de zeyilde mektubun talep kısmının ana temasını özür oluşturmaktadır. Bu anlamda mektubu bir itizarnâme (özürnâme) olarak adlandırmak doğru olacaktır. Sonuç olarak mektubun beyit aralıkları ve bölümleri şu şekilde gösterilebilir:

Bölümler	Beyit Aralığı
Elkab-Dua	1-3
Besmele-Hamdele	4
İbtidâ	5-8
Tahallüs (Mektuba hitap ile mektup arzının tasviri+ Mevlâna-Mevlevilik övgüsü, Edirne Mevlevîhânesi tasviri, Abdülhamid'e övgü ve dua)	9-17+18-30
Talep	31-46
İntihâ/ hâtîme/ dua	47-52
İmza ve Tarih	-
Zeyil (İkinci Talep Bölümü)	53-63
İntihâ/ hâtîme/ dua	64-65
İmza ve Tarih	-

Aruz, Kâfiye, Dil ve Üslup Özellikleri

Fehmî'nin şiirini yazdığı dönem şiirde yenileşme hareketlerinin ve batı etkisinin artmaya başladığı 19. yüzyılın sonuna denk gelmektedir. Bu dönemde klasik Türk edebiyatının etkisi hâlâ sürerken şairler daha önce değinmedikleri çeşitli konulara da değinmişlerdir. Aruz ve kâfiye üzerine yapılacak olan tartışmalar henüz hararetlenmemiştir. Mevlevî ve tasavvufî gelenekten gelen Fehmî, divan şiiri ve musikinin ikliminde yetişmiş bir şairdir. Şairin incelediğimiz şiirinin bir mektup hüviyeti taşıması ve şiirin birden çok konuya temas etmesinden ötürü uzun söz söylemeye gerek duyması; kâfiye/aruz kullanımının yanı sıra dil ve üslubuna da etki etmiştir.

Şair, aruz veznini kullanırken Türkçe kelimelerin yanında Arapça, Farsça kökenli kelimelerle kullanılan Türkçe eklerde imaleye birçok yerde başvurmuştur. Örneğin:

*“Sıyânet itdiler düşmâna karşı bizleri hakkâ
Sezâdırlar hakikat cümlesi medhe necibâne”*

Bunun yanında Arapça ve Farsça kelimelerin aslı unsurlarında yapılan imaleler daha azdır. Müenneslik “tâ”sı ile biten “sene” kelimesinde ve hâ-yı resmî ile biten “refte” kelimesinde yine bu durumun bir örneği bulunmaktadır. Aşağıdaki örneklerde yukarıda bahsettiğimiz Türkçe kelime ve eklerdeki imalelerin de örneği vardır:

*“İrişdi refte refte tîğ-i firkat sîned e câna
Sene üç yüz sekiz yirmi yedi oldu Receb târîh”*

Hemen her beyitte imaleye başvuran şairin Farsça ve Arapça kelimelerin yoğun olduğu beyitlerde imale yapmadığı örnekler de vardır:

*“Mübeccel muhteşem ‘âlî-nazar dervîşlerdirler
İrişmez kudretüm hakkıyla tevsîfât-ı îşâna”*

Şair zihaf yapmaktan mümkün olduğunca kaçınmış ve klasik edebiyatımızda çokça gördüğümüz genellikle mahlasların sonundaki “yâ” harfini zihaf yaparak kullanmıştır. Manzumesinde hitap ettiği kişilerden olan ve iki yerde geçen “Adlî” kelimesinin birinde şair zihaf yapmıştır. Ayrıca şair, şiirin ikinci beytinde vasl-ı ayn ve “Sitanbul” kelimesinde tahfif de yapmıştır. Türkçe kelimelerin nispeten çok olduğu bazı mısralarda imale ve zihaf yapmadan rahat bir şekilde aruzu kullandığı örnekler de mevcuttur:

*“Unutmam bir vakit gördüklerüm ikrâmı anlardan
Ziyâret eyleyenler benzedir hem kasr-ı Rıdvân’a
Yalandır söylenen sözler kabûl itmeme dilîrâne”*

Şair Fransızcadan geçen “romatizma” kelimesini şiirinde kullanmış, kelimedeki ilk “a” sesini uzatarak vezne uydurmuştur:

“Româtizma ile oldu dizümde agrılar peydâ”.

Şairin mısralarını kurallı bir cümle şeklinde kurarak bazı vasıl ve imalelerle aruz uydurması dilini anlaşılır kılmıştır. Bu tip mısralarda iki ayrı küçük cümleyi birleştirmiş, zikretmek istediği tarihi sene ve günüyle nazmetmiş, ünlem içeren ifadeleri birlikte kullanmış, cümle içerisinde konuşma cümlecığı kurmuştur. Bu tip söyleyişler şiire adeta bir konuşma çeşni katmış ve kolay anlaşılır bir üslup sergilemesine sebebiyet vermiştir. Bunlara örnek olarak şu mısralar gösterilebilir:

*“Huzûr-ı hazrete vardıkda zinhâr bir kusûr itme
Tekâsül eyledi zann itmesünler böyle arz eyle
Ki târîhi bin üç yüz altı on Kânûn-ı Sâni'dir
Mübeccel muhteşem ‘âlî-nazar dervîşlerdirler
Yeter gayrı yeter tasdî' terk it ihtisâr eyle
Sitanbul'a vürûdumda iki mektûb yazmışdım
Teşekkür eylerim mektûbuma sizden cevâb aldım
Hulâsa 'özrimüz makbûl cürmüm 'afva şâyândır”*

Farsça kurallarla yapılan terkiplerde genellikle iki kelime kullanılmıştır ve manzumenin birçok beytinde bunlar bulunmaktadır. Üç kelime ile yapılan örneklere “vâsıl-ı ser-menzil-i maksûd, Cenab-ı Pîr-i Mevlânâ'ya, Huzûr-ı kâmil-i dânyâya” ifadeleri gösterilebilir. Şair tetâbu'-ı izâfât denilen ve üçten fazla kelime ile yapılan tamlamayı kullanmamıştır. Arapça ve Farsça ekleri yer yer kullanan Fehmî, birkaç mısradaki mezkûr ekleri birden fazla kullanmıştır. Ancak bu mısralarda da külfetli, ağır bir dil görülmez:

*“Der-ân sâ'at gider bâ-pûte bî-şekk sû-yı cânâna
Açılma bî-vakit nâ-ehline ifşâ-yı sîrr itme
Girenler lâ-cerem mesrûr olur bî-şekk samîmâne”*

Arapça tamlamalar Farsçaya nispetle oldukça azdır. Kitanın başlangıç beyti manzumenin tümündeki en ağıdalı dilin kullanıldığı beyit olarak gösterilebilir. Bilindiği gibi şiir ve inşada övülecek kişinin makamı büyüdükçe kullanılan dil de ağırlaşmaktadır. Şair de bundan dolayı böyle bir beyit ile giriş yapmış olabilir. Burada Arapça tamlamayla Farsça tamlama birlikte kullanılmıştır ki şiirde bunun ikinci bir örneği yoktur:

“Ve bi’t-tahşîşi ‘âlî-menkabet kim şeyhüna’l-‘a’zam
Reşâdetlü fazîletlü ‘ulüvvü’l-kadr-i zî-şâna”

Türkçe kelimelerin kahir ekseriyetini fiiller ve bağlaçlar oluşturmaktadır. Türkçe isimler sadece “el, yüz, ağrı, diz, söz” gibi birkaç sözcükle sınırlıdır. Beyitlerde ses tekrarları ikilemelerle ve aynı kökten gelen kelimelere eklerin eklenmesi suretiyle yapılmıştır:

“Yazılmak mümkün olsaydı **yazardım** size bir mektûb/**Yazılmaz** ne size bil ki **yazılmaz** hiç bir insâna”
“Nihândır **ayrı ayrı** kenz-i dilde cümleñün hubbı/ İrişdi **refte refte** tîg-i firkat sînede cânâ”

Daha önce de belirttiğimiz üzere manzumenin sonundaki not toplam 65 beyitlik bir manzum mektubun yazıldığını haber vermektedir ve şiirde bulunan iki başlık da bir bölümlenme olduğunu gösterir. Ancak kıtada ve kasidede, aynı seslerle kafiye sağlandığından mektubun tamamında ahenk bakımından bir bütünlük bulunmaktadır. Şair kafiye kullanırken çeşitli tasarruflara gitmiştir. Kelimenin sonundaki “-âne” sesinden yararlanan şair bu sesi şiirin tamamında yakalamak için hem mürdef kâfiye şeklinde, revî harfi olarak “nûn” harfini, ridf sesi olarak “â” sesini kullanmıştır ve “nûn” harfine yönelme eki getirerek bunu sağlamıştır; hem de sıfat-zarf yapan “-âne” ekini kullanmıştır. Bu ikisinin dışında Farsça çoğul eki olan “-ân” ekini Türkçe yönelme eki ile birlikte kullandığı örnekler daha azdır. 20 beyitte kelime kökü ve yönelme ekini kullanmıştır ve ihvân ve zî-şân kelimelerini beyitlerde tekraren kullanılmaktadır. Bu örneklerde özel isimleri de kullanmıştır:

“Rıdvân’a, Mennân’a, îmâna, Hân’a, firâvâna, Yezdân’a, Rahmân’a, cânâna, Sübhân’a, cânâ, îşâna, noksâna, **ihvâna**, ihvâna, ezhâna, **zi-şâna**, zi-şâna insâna, virâna, elhâna.”

Farsça sıfat ve zarf yapan “-âne” ekini yukarıdaki örneğin iki katı oranında kullanarak aynı ses düzenini yakalamıştır. Kerîmâne ve mürîdâne kelimeleri beyitlerde ikişer kez geçmektedir:

“Zarîfâne, rindâne, necîbâne, mutîâne, şerîfâne, samîmâne, fasîhâne, ‘ubeydâne, hakîrâne, za’îfâne, şekîbâne, civânâne, serîâne, iftihârâne, kadîmâne, müstemendâne, zelîlâne, selîsâne, şefîkâne, şeyhâne, ihtirâmâne, belîgâne, cenâbâne, sefirâne, pesendâne, habîbâne, firâbâne, şikârâne, harîfâne, nüvâzâne, **mürîdâne**, mürîdâne, hulûsâne, edîbâne, hamîdâne, **kerîmâne**, kerîmâne, reşîdâne, müşîrâne, dilîrâne.”

Farsça çoğul eki -ân ile yapılan kafiye diğerlerine nazaran oldukça azdır (5 adet). Burada şair yine yönelme eki kullanarak ses uyumunu gerçekleştirmiştir: “mîrâna, büzürgâna, cüdâgâna, garîbâna, pîrâna.”

Sadece bir beyitte ise kelimenin tamamen aslî harfleriyle kafiye sağlanmıştır: “semâhâne”

Özellikle uzun manzumelerde belirli oranlarda kullanıldığında kâfiye-i şâyegân olarak adlandırılan ve hoş görülen ek tekrarı (Saraç, 2014: 273) görüldüğü üzere manzumenin tümüne hâkimdir. Hem yönelme ekleri hem çoğul ekleri hem de sıfat-zarf yapan ek sıkça tekrarlanarak îtâ-yı celî yapılmıştır. Yenileşen Türk edebiyatında klasik Türk edebiyatının kuralları terk edilmeye başlanmış kafiye sadece ses uyumuna ehemmiyet verilmesi adına birçok tartışma yapılmıştır. Fehmî, genel itibarıyla bakıldığında sanat göstermekten çok belirli olgu-olay durumları anlatma, haberleşme gerçekleştirme, hâl hatır sorma gibi muhtevaya mutabık kaygıları öncelmiştir.

Eserin imlasında Arapça ve Farsça kökenli kelimelerde umumiyetle kaidelere uyulmuştur. Eserin başındaki aslî imlası “meded” olması gereken kelime günümüzdeki kullanıldığı gibi “medet” şeklinde imla edilmiştir. Elli birinci beyitte “azm-i sefer” terkindeki izafet “yâ” harfi imla edilerek gösterilmiştir.

Nüşanın Tavsifi

Mecmua, Millî Kütüphane Yazma Eserler bölümünde 06 Mil Yz A 1798 demirbaş numarası ile kayıtlıdır. Dijital katalog bilgilerine göre 200x 135 mm ölçülerinde, su yolu filigranlı kâğıda istinsah edilmiş, şemse ve zencirekleri yaldızlı, yeşil meşin ile kaplı mukavva bir cilt içindedir. 49 yaprak hacmindeki bir mecmuanın içerisinde, rik’a hattıyla istinsah edilmiştir.

Mecmuanın 2a-16b yaprakları arası boştur. 20a-22b’de incelemesini yaptığımız manzum mektup bulunmaktadır. Dijital katalogdaki “Kâmil Efendi tarafından Mevlevî Şeyhi Eşref Dede’ye yazıldığı” bilgisi yanlıştır. 17a-18b arasında iki beyitlik bir kıta, çeşitli şiirler ve bir mısra bulunmaktadır. 23a’da “Âcizî” başlıklı bir şarkı, 25a’da yine “Âcizî” başlıklı gazeller vardır. Katalogda bu şiirler “Âcizî” mahlaslı birine atfedilmiştir ancak şiirlerdeki mahlas Fehmî’dir. “Âcizî” ifadesiyle Fehmî kendini kastetmektedir. 23b, 24a, 24b’de şarkılar, nâ-tamâm şarkılar, nâ-tamâm gazeller bulunmaktadır. 26b’de *Nasîhatnâme-i Dil* isimli 10 beyitlik bir mesnevi, 27a’da bir gazel-i nâ-tamam, Fehmî’ye ait kıtalar, 27b’de Fehmî’ye ait gazel ve kıtalar, 28a’da Fehmî’ye ait şarkılar, 28b’de nâ-tamam şarkılar, 29a’da *Hasb-i Hâl-i Dil* isminde 9 beyitlik bir mesnevi, 29b’de Fehmî’ye ait bir gazel, şarkı ve kıta, 30a’da 4 adet şarkı, 30b’de nâ-tamam bir gazel ve şarkı, 31a’da iki adet nâ-tamam gazel, 31b’de Fehmî’ye ait “gazel-i nev-zemîn” isimli bir gazel, bir kıta ve iki şarkı vardır. Şarkılardan biri Fehmî’nin biyografisinde bahsettiğimiz bestelenmiş şarkıdır ve sûrh mürekkeple “Hacı Ârif Bey tarafından hüzzâm olarak bestelenmiştir” kaydı bulunmaktadır. 32a’da Fehmî’ye ait bir gazel vardır ve “Gazetede ilan dahi

olmuştur, *Tercümân-ı Hakikat*'de" ibaresi gazelin başında bulunur. Bu gazelin yanında bir şarkı da vardır. 32b'de Hasan Baba'nın vefatına ve Merkez Efendi'de yapılan taamhaneye düşürülen tarihler vardır. 33a'da Mehmed oğlu Süleyman'ın kabir taşına yazılan tarih ve Fehmî'ye ait bir gazel, 33b'de şarkılar bulunmakla birlikte bir başlıkta "Şarkı: Fehmî Hüsâmeddîn Dede Der-Makâm-ı Hicâz" kaydı bulunur. Buradaki bilgi Fehmî'nin Hacı Ârif Bey tarafından bestelenen eserinin yanında başka bestelenmiş şarkısının da olduğunu göstermektedir. 34a'da Fehmî'ye ait gazeller vardır ve bazı mısraların üzeri karalanmıştır. 34b'de ve 35a'da yer yer mısraların üzeri çizilmiş şiirler, 35b'de iki adet şarkı, 36a'da bir gazel ve büyük bölümü silik olan bir şiir, 36b ve 37a'de tamamlanmamış başlıksız şiirler, 37b'de bir şarkı ve Fehmî'ye ait bir gazel, 38a'da Fehmî'nin İsmail isminli birinin doğumuna düşürdüğü tarih, 38b'de iki şarkı, 39a'da 15 beyitlik bir mesnevi, 39b'de mesnevinin devamı ve eksik bir şiir, 40a'da eksik bir şiir, 40b'de ve 41a'da şarkılar bulunmaktadır. 41b-42a boştur ve 42b'de kurşun kalemlerle bir kayıt vardır. Buradaki kayıta: "Buradaki yaprakların boş olması ve işbu mecmuanın dede merhumun kendi yazısına münhasır kalması tensîb edilmekle kat' edilmiştir, 1921" yazmaktadır. Kaydı tutan kişi mecmuadaki şiirleri "dede merhuma" atfederek tüm şiirleri müellif hattı olarak nitelendirmiştir. Büyük ihtimalle başka eklemelerin yapılmamasını istediğinden de sondaki bazı yaprakları keserek mecmuadan çıkarmıştır. Bundan sonraki yapraklarda hat değişmektedir.

43a boş, 43b ve 44a'da değişik hat ve mürekkeple yazılmış şiirler, 44b'de Farsça şiirler 45a'da şarkılar ve bir kayıt bulunmaktadır. Kayıta: "Acem Hüsâm Dede merhumun hatt-ı destiyle muharrer olup kendi karîhası olduğu anlaşılan işbu mecmu'a arasında bulduğum evrak üzerindeki eş'arı aynen ve hatt-ı destimle işbu dört sahifeye kayd etdim, 1920." ibaresi mevcuttur. Kaydı tutan kişi yazma arasındaki şukkalara kaybolmasını diye kendi el yazısıyla mecmuaya geçirmiştir. 45b-46a boş 46b'de bir kıta 47a boş 47b'de ilaç tarifleri vardır.

Metin

[20b]

Medet Yâ Pîr

[*Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün*]

1 *Ve bi't-ṭahṣîṣi 'âli-menḳabet kim şeyḩüna'l-'a'zam*

Reṣâdetlü faẓîletlü 'ulüvvü'l-ḳadr-i zî-ṣâna

2 *Hemân 'arz-ı 'ubûdiyyetle taḳdîm-i niyâz eyle*

Cebîn-sâyi zemîn ol dâmenüñ bûs it mürîdâne

3 *Du'â-yı ḩayrıdır maṭlûbum ancak eyle istiḩşâl*

Dilâ iksîr-i a'zâmdır muḩaḳḳaḳ ḩalb-i vîrâna

Destür Yâ Pîr

4 *Dilâ bed' eyle bismi'llâh ile taḳrîr-i elḩâna*

Kelâmuñ ibtidâ ḩamd ü ṣenâ olsun ḩulûṣâne

5 *Ele al kilk-i ṭab'ı başla maḳṣûdân-ı terḩîme*

İrişür maḳṣad-ı aḳṣâya elbette reṣîdâne

6 *Şürü' it ba'dehü her neyse maṭlûbını taḩrîre*

Ola meḩhüm sâlim her ḩaṭâdan hem edîbâne

7 *Olup esrâra maḩrem bi'l-vekâle nâme-i ḩâmem*

Varup 'arz eylesün esrârı dildâra ḩamîdâne

8 *Bu üslûb üzre taḳdîr ü beyâna ibtidâ itdüm*

Bula güftârimuz bi-ri'âyet ḩüsni kerîmâne⁶

9 *Bi-'avni'llâh Edirne şehrine vardıḩda ey nâme*

Hemân git dergeh-i Monlâ'ya melce'dir ḩarîbâne

[21a]

10 *ḩuzûr-ı ḩazrete vardıḩda zinhâr bir ḩuşûr itme*

Der-i dergâha yüz sür öyle gir meydân-ı pîrâna

11 *Açılma bî-vaḩit nâ-ehline ifṣâ-yı sırr itme*

Güṣâd itsün seni tâ bir yed-i kâmil zarîfâne

12 *ḩuzûrında o dem fetḩ-i dehân it başla taḩrîre*

Selâm [ü] ḩoş ṣenâlar söyle başḩa başḩa iḩvâna

13 *Su'âl it ḩâṭır-ı vâlâlarını cümle yârânuñ*

Şîḩâr [u] hem kibâruñ destini bûs it mürîdâne

14 *O zâṭ-ı muḩteremlerle eger bilseñ ne ülfetler*

İdüp zevḩ ü ṣafâlar bâḩ u ṣaḩrâlarda rindâne

⁶ Vezin aksamaktadır.

- 15 O demler hāş u ‘āmuñ ekşerisi ülfet itmezdi
Bizümle hem-dem ancak Mevlevilerdi kerīmāne
- 16 Şiyānet itdiler düşmāna karşı bizleri haqqā
Sezādırlar haqqikat cümlesi medhe necībāne
- 17 Unutmam bir vaqit gördüklerüm ikrāmı anlardan
Degil bir kemtere lā’iķ sezā mīr ü müşīrāne
- 18 Necāt ister iseñ dünyā vü mā-fihāda ey münkir
Ṭarīķ-i Mevlevīye intisāb eyle muṭī’āne
- 19 Cenāb-ı Pīr-i Mevlānā’ya her kim intisāb itse
Olur elbetde lā’iķ nice tevķire şerīfāne
- 20 Açılmış bī-kesāna her şehirde bir der-i Monlā
Girenler lā-cerem mesrūr olur bī-şek şamīmāne
- 21 O şehriñ mürtefi’ semtindedir dergāh-ı Mevlānā
Ziyāret eyleyenler beñzedir hem kaşr-ı Rıdvān’a
- 22 Olur her hafta āyīn-i ṭarīkat şevķ ile icrā
Ḥulūş-ı kalb ile tevḥīd iderler Rabb-i Mennān’a
- 23 Olurduķ biz de dāḥil ‘ācizāne ḥalka-i zikre
Açıķdır çünki her ṭālib içün bāb-ı semā’-hāne
- 24 Kudüm ü nāy ile demsāz olurduķ ehl-i muṭrıbla
Okurduķ ‘aşķ ile āyīn-i Monlā’yı faşīhāne
- 25 Cemā’atle edā-yı farz iderler gice vü gündüz
Budur ancak muḳaddes bir vazīfe ehl-i īmāna
[21b]
- 26 İder min-ba’dihī tahmīd ü tesbīḥ ile tehlīli
Tazarru’lar kıla dil dā’imā Ḥaqq’a ‘abīdāne
- 27 Hele her bir daķıķa şeyḥ ü dervīşānuñ ezķārı
Ḥudā’dan nuşret isterler heme ‘Abdü’lḥamīd Ḥān’a
- 28 Olurlar sāye-i luṭfunda nā’il ol şehensāha
Nice in’ām ü iḥsān ü nice luṭf-ı firāvāna
- 29 Ola yevmen fe-yevmen şānı bālā-ter o dergāhuñ
İreler sākinānı dem-be-dem tevḥīķ-i Yezdān’a
- 30 Şenā-ḥānım beyān it cümlesi haqqında her yerde
Du’ā-yı ḥayr ile yād itmedir kārum haķīrāne
- 31 Mecālüm olsa taṭvīl-i kelām eyler idüm ammā
Marīzüm iki aydır pister-i ğamda za’ıfāne
- 32 Romātizma ile oldu dizümde āĝrılar peydā
Geçirdük erba’in ü nişf-ı ḥamsīni şekībāne
- 33 Tedāvīyle idüp bir çok zamānlar ḥānede kalduķ
Ne mümkün sūķ u pāzāra gidüp gelmek civānāne
- 34 Kudümānuñ anuñçün kaldı i’mālāt pes-mānde
Giderdi yoḥsa bu vakte kadar muṭlaķ serī’āne
- 35 Muḳaddes bir vazīfe bā-sebeb te’ḥīr olur mı hiç
Ḥaqqikat böyle bir ḥidmet görülür iftiḥārāne
- 36 Ne ḥidmet ḥidmet-i bālā çü Mevlānā’yadır ancak
Naşīb oldu bize el-ḥamdüli’llāh Ḥayy [u] Raḥmān’a
- 37 [Yapıldı]’ zahmeler üç çift zarīf [ü] lāyık-ı taķdir
Muşanna’ hem mücellā şekli hem ṭarzi ḳadīmāne
- 38 Olur ‘ahd-i ḳarībde vāşil-ı ser-menzil-i maḳşūd
Budur maṭlūb zāt-ı Kibriyādan müstemendāne
- 39 Kudümlardır göñülde mużmer ancak ‘āfiyet bulsam
Der-ān sā’at gider bā-pūte bī-şekk sū-yı cānāna
- 40 Tekāsül eyledi ḳann itmesünler böyle arz eyle
Ḥilāfım yok haqqikat bu ‘iyāndır zāt-ı Sübhān’a
- 41 Ḥulūş itmek degildir maḳşadum bi’llāhi tefḥīm it

⁷ Metinde “yayıldı”.

Beyân-ı ihtîşâs itmekdir efkârum zelîlâne

[22a]

- 42 Nihândır ayrı ayrı kenz-i dilde cümleñüñ hubbı
İrişdi refte refte tîg-i firkat sînede cāna
43 İkinci def'a geldi bir kerem-nāme geçenlerde
Yazılmış her kelāmı hırz-ı cāndır pek selîşāne
44 Ki târîhi biñ üç yüz altı on Kānūn-ı Şānīdir
Mezāyāsı dile müjde-resāndır çü şefîkâne
45 Tevessül eyle Fehmî ğayrı ol 'ālî-himemlerden
Saña hüs-n-i teveccühler ideler böyle şeyhâne
46 Mübeccel muhteşem 'ālî-nazar dervîşlerdirler
İrişmez kudretüm haqqıyla tavsîfât-ı işāna
47 Yeter ğayrı yeter taşdı' terk it ihtîşâr eyle
Kabûl olmağsa maqşad 'arz-ı hâlûñ ihtirāmâne
48 Eyâ nāme saña tevdî'-i izmâr eyledüm nazmen
Hużûr-ı kāmîl-i dānāya 'arz eyle belîğâne
49 Ne ğamdır ger haṭâ olsa ser-â-pâ işbu taqrîrim
Muhaqqak setr ideler her biri 'ālî-cenābâne
50 Nazar kılmaz kerîmü't-ṭab'olan her h'āce-i dānā
Olursa ğayrı 'amdî bir haṭâ bir iki noqşāna
51 Sene üç yüz sekiz yirmi yedi oldı Receb târîh
Hemân 'azm-i sefer kıl sūy-ı maqşûda sefirâne
52 Ola bâkî irāde emr ü fermân men lehü'l-emrûñ
İrişdi ğāyete söz ğayrı taqdîm eyle ihvāna
el-Hakîr Ḥasan Ḥüsāmdü'd-dîn Fehmî el Mevlevî
27 Receb Sene 1308

53⁸ Üçüncü def'a aldım zātuñuzdan yine bir mektûb

- Ta'ahhüdli hele mefhûmı ğāyet dil-pesendâne
54 Yazılmış üç yüz altı hem Şubât'uñ on tokuzında
Selām ile su'âl hâṭır edilmiş pek habîbâne
55 Beyân itmiş idüm ahvālümü bālāda ber-taṣṣîl
Ne hâcet var yine ta'rîf ile taḥlîṭ-i ezhāna

[22b]

- 56 Su'âl itmişsiñiz lutfen bizi birkaç efendiden
Gelür mektûbı şıḥhatde dimişler dil-firîbâne
57 Emîn ol yazmadım ilk şukḳalardan başka bir mektûb
Ne bir şeyhe ne bir dervîş ü ne bir mîr ü mîrāna
58 Sitanbul'a vürüdümde iki mektûb yazmışdım
Birisi hāk-i pāya birisi 'Adlî-i zî-şāna
59 Teşekkür eylerim mektûbuma sizden cevāb aldım
Henüz yok 'Adlî'den hiç bir cevāb-ı dil-şikārâne
60 Bunı 'arz itmeden maqşad berā'atdır şehā maṭlûb
Yalandır söylenen sözler kabûl itmem dilîrâne
61 Yazılmak mümkün olsaydı yazardım size bir mektûb
Yazılmaz ne size bil ki yazılmaz hiç bir insāna
62 Hülāşa 'özrimüz maqbûl cürmüm 'afva şāyāndır
Kabûl itmekdir elbet yakışan şāfi' büzürgāna
63 Recā-yı ahḳarānem cümleden birdir iki olmaz
Huḳûka irmeyüp noqşān kıla bâkî harîfâne
64 Şalāḥu'd-dîn Efendi'yle Ḥüsāmü'd-dîn Efendi'nüñ
Su'âl it hâṭır-ı 'ālîlerini dil-nüvāzâne
65 Şafā vü himmet ü hem 'āfiyetde dā'im olsunlar
Münācātum budur anlar içün söyle cüdāgāna

⁸ Beyit sırasına göre 50. beyit olmasına rağmen yazmada sehven 51 yazılmıştır. Biz mektubun sonundaki kayıta yer alan beyit sayısını eserin tümü olarak ele aldık ve beyit numaralandırmasını en baştaki beyitlerden başlattık. Böylece yazma ve kurulan metin numaralandırmaları arasında 3 beyitlik bir fark oluşmuştur. Yazmanın sonundaki notta manzumenin 65 beyit olduğu açıkça söylenmiştir.

İşbu bālādaki ma'a-zeyl altmış beş beyt manzûm mektûb, hālâ Edirne Mevlevîhânesi post-nişini reşâdetlü Şeyh Eşref Dede Efendi'nün dâmâd-ı pür-keremleri 'irâfetlü Kâmil Efendi hazretlerine Edirne'den Dersa'âdet'e 'avdetimizde tanzîm ve irsâl kıldı. Târîh-i irsâli, fi 27 Receb-i Şerîf 1308⁹ Hasan Hüsâmü'd-dîn el-Fehmî el-Mevlevî.

Sonuç

Çalışmada bir manzum mektup metni bilinen tek nüshası üzerinden neşredilip incelenmiştir. Yapılan neşir neticesinde Fehmî mahlaslı Hasan Hüsameddin'in Edirne Mevlevîhânesi'nin Kudümzenbaşı Kemâl Efendi'ye cevabî bir mektup gönderdiği ve söz konusu mektubun bir itizarnâme/ özürnâme olduğu sonucuna varılmıştır. Mektubun içeriğine bakıldığında diğer manzum mektuplarda yer alan şehrengizi andıran kısımların varlığı ve manzum mektuplarda bir gelenek hâlini almış olan yârâna seslenişin bulunduğu ve özel isimlerin zikredilip selam gönderildiği tespit edilmiştir. Ancak bu hususiyetler Deli Birader ve Sâ'î gibi manzum mektup geleneği oluşturan şairlerin şiirlerindeki gibi tamamen sözü edilen konular üzerine bina edilmemiştir. Metnin ana kısmını Fehmî'nin özü ve mazeretleri oluşturmaktadır. Diğer zikrettiğimiz hususiyetler manzumenin çeşitli yerlerine dua, tasvir ve taltif amaçlı yerleştirilmiştir. Manzumenin neşredilmiş olması ayrıca Fehmî ve Edirne Mevlevîhânesi hakkında kültürel ve sanatsal birtakım bilgilerin edinilmesini sağlamıştır. Bu tip bilgilerin disiplinler arası çalışmalar, kültür ve tasavvuf tarihi için ehemmiyeti haizdir. İncelemeden çıkan bir başka sonuç Fehmî'nin mensur mektup geleneğindeki kalıplaşmış bazı bölümleri manzum mektuba taşımış olmasıdır. Elkab, besmele, ibtida, talep, dua/intihâ, tarih, imza gibi bölümler manzumeden açıkça seçilebilmektedir. Tasvirin yapıldığı ve hitabî bir konuşma tarzında ele alınan, diğer manzum mektuplara birtakım açılardan kısmen benzeyen bölüm de tahallüs olarak addedilebilir. Manzumenin yer aldığı mecmuanın tavsifinde bazı şiirlere ve kuyudata ulaşılmıştır. Bu kayıt ve şiirler mecmuada Fehmî'ye ait başka şiirlerin olduğunu göstermektedir. Böylece divanı kayıp olan ve İbnülemin'in eserine aldığı iki şiiri ve Hacı Arif Bey'in bestelediği bir şiiri dışında şiirlerinin de mecmuada yer aldığı ortaya konmuştur.

Etik Komite Onayı: Etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Aksoyak, İ. H. (2007). *Menşeu'l-inşâ*. Ankara: Bizim Büro Yayınevi.
- Aydın, E. (2007). *Divanlardaki Manzum Mektuplar*. [Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Adana.
- Berbercan, M. T. (2013). Türk Yazı Dilindeki İlk Manzum Mektup Örnekleri. *Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi (KAREFAD)*, 2(1), 73-92.
- Bozkurt, N. (2004). Mektup. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXIX. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 13-14.
- Çakır, Ö. (2005). Mektup. *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*, Cilt 4. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları: 328-332.
- Çakır, Ö. (2005). *Türk Edebiyatında Mektup*. [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ankara.
- Derdiyok, İ. Ç. (1997). Eski Edebiyatımızdan Günümüze Mektuplarda Biçim. *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 35(415), 665-671.
- Ersoylu, H., Kutlu, M. ve Ertem R. (1986). Mektup. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt 6. İstanbul: Dergâh Yayınları: 231-236.
- Gökyay, O.Ş. (2008). Tanzimat Dönemine Değin Mektup. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi Mektup Özel Sayısı*, 274, 17- 87.
- Gülhan, A. (2022). Bir Şiir Mecmuasından Hareketle Adanalı Muhammed Meylî ve Oğlu Rahmî Arasındaki Manzum Mektuplaşma. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 932-952.
- Güven, M. S. (2012). Azîz Mahmûd Hüdâyî'nin Mektupları Üzerine Bir Değerlendirme. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19, 105-142.
- İçli, A. (2018). Mardinli Akli ve Manzum Mektubu. *Journal of Turkish Language and Literature*, 4(3), 739-767.
- İçli, A. (2019). Harîmî'nin Manzum Mektubu. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 123(243), 251-278.
- İnal, İ. M. K. (1988). *Son Asır Türk Şairleri*. İstanbul: Dergâh.
- İradet. (2023, 9 Ağustos). Vankulu Lugatı İçinde. Erişim adresi: www.kamus.yek.gov.tr
- İşcan, N. (2019). Osmanlı Dönemi Edirne'sinden 25 Mûsikîşînâs. *Balkan Müzik ve Sanat Dergisi*, 1(2), 93-118.
- Kaplan, Y. (2019). Nakkaş Sâ'î'nin Edirne'den İstanbul Şuarasına Gönderdiği Mektup. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, 5(11), 53-76.
- Karabey, T. & Külekçi, N. (1997). *Divan Erzurumlu İbrahim Hakkı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

- Kaya, B. A. & Küçük, S. (2011). *Defter-i Dervîşân*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Koç, M. & Tanrıverdi, E. (2006). *Çok Yönlü Bir Sufinin Gözüyle Son Dönem Osmanlı Hayatı: Aşçı Dede'nin Hatıraları*. İstanbul: Kitabevi.
- Okay, O. (2004). Mektup (Türk Edebiyatı). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXIX. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 17-18.
- Ösen, S. (2015). *Osmanlı Devlet ve Toplum Hayatında Mevlevilik*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Öztürk, Y. N. (1982). *Kuşadalı İbrahim Halvetî, Hayatı, Düşünceleri, Mektupları*. İstanbul.
- Saraç, M. A. Y. (2015). *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*. İstanbul: Gökkuşbe.
- Şimşek, S. (2006). Dünden Bugüne Edirne Mevlevihânesi. *Uluslararası Düşünce ve Sanatta Mevlâna Sempozyum Bildirileri* içinde (733-751). Çanakkale: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
- Tatçı, M & İslamoğlu, A. (2017). *Üsküdarlı Mehmed Nasûhî Halvetî, Seyr ü Sülûk Mektupları*. İstanbul: H Yayınları.
- Tıgılı, F. (2020). *Türk Edebiyatında Şehrengizler*. [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. İstanbul.
- Tulum, M. (2011). *17.Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yazar, S. (2021). *Hasibî Mahlaslı Rüstem Paşa-Zâde Hüseyin Efendi'nin Mısır'dan İstanbul'daki Yârâna Gönderdiği Manzum Mektubu*. Prof. Dr. M. Fatih Köksal'a armağan kitabı içinde (1207-1264). Ankara: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Yıldız, E. (2021). İlbegli-zâde Muhammed Meylî'nin Manzum Mektubu ve Oğlunun Bu Mektuba Cevabı. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5(1), 320-341.

Structured Abstract

When observing the trajectory of studies in classical Turkish literature from the Republican era to the present, it becomes evident that works like divans, masnavis, and tezkires occupied a central role in academic inquiries. Books on the history of classical Turkish literature were also drawing inspiration from these central texts. The first critical edition studies were carried out on the aforementioned works. These studies brought about the expansion of the secondary literature. In addition to these, as a result of the inclusion of the aforementioned texts in the education curriculum, literary thought is limited to texts that have a central position. This situation has partially changed in recent years by the reason of postgraduate studies on different types of texts. While the academic output increased thanks to the increasing number of universities and researchers, studies on classical Turkish literature began to spread to different texts. Most of these studies are based on mecmua. Mecmuas in manuscript libraries are crucial in terms of containing a wide variety of literary and scholarly materials. There are many different kinds of information in mecmuas, from medicine recipes to poems, from occult sciences to historical anecdotes. For this reason, mecmuas are notable for almost every field of social sciences as well as literature. Letters written in verse or prose are among the text types found in mecmuas. Although letters are generally included in prose mecmua, they are also found in different types of mecmuas and manuscripts. The verse letter discussed in this study is also included in a poetry mecmua.

The letter stands out as a written communication tool among literary genres. In other words, they can be thought of as written texts describing the feelings, thoughts, situations, and events that people are in. However, in addition to this function, letters contain biographical information, descriptions of the city and place, moral advice, political-economic situations, and many similar subjects. In this regard, they contain many cultural, scientific, and literary elements. The fact that the letters cover many different subjects in terms of content shows their literary and cultural value. The letters, which are significant for our study, are letters with a literary feature. These letters were usually written in prose. In addition, some are written completely in verse and mixed in prose and verse. The letters can be singular and independent of any work, as well as in divans and masnavis. Both sufis and divan poets wrote letters in the form of poetry. One of these letters is a letter written by a poet with the pen name "Fehmi", which was sent from Istanbul to Edirne. Hasan Hüsameddin al-Fehmi al-Mevlevî wrote a verse letter when he returned to Istanbul from Edirne. This letter was sent to Kudumzenbaşı Kamil Efendi, the son-in-law of Hacı Ali Eşref Dede who was the author of the "Yemek Risalesi" and was the sheikh of Edirne Mevlevi Lodge. Kamil Efendi had sent three letters to Fehmi before, but Fehmi could not reply to these letters due to his illness. For this reason, the poet responded to three letters collectively in the form of poetry. In the letter, he apologized for his late reply and for not being able to complete the order he received.

In the introduction part of our study, literal information will be given about the letter type and the tradition of writing letters in verse in classical Turkish literature. Furthermore, the structure of the letters will be emphasized. Literary analysis of the letter will be made by deliberating the poet's use of prosody and rhyme. The language and stylistic elements of the poem will be considered. The content of the poem will be summarized and information will be given about the people mentioned in the poem. Within this framework, we will delve into information concerning Mevleviyeh and the Edirne Mevlevi Lodge. An analysis will be conducted to explore the relationship of the work with the tradition of verse letters and its connection with the theme of the prose letter. Additionally, the interplay of these letters with literary genres such as şehrengiz will be expounded upon. Finally, we will describe and reveal the qualities of the manuscript and present the transcribed text. In the conclusion section; There will be a discussion about the historical, cultural, and literary value of the letter and the importance of future work.